

Úvodní slovo ke zvláštnímu dvojčíslu „České vězeňství, neziskový sektor, občanský aktivismus“

Václav Walach
Katedra sociální práce Fakulty sociálních studií
Ostravská univerzita

Zvláštní dvojčíslu České kriminologie věnované českému vězeňství a roli třetího sektoru v něm vychází v roce, který se může stát významným milníkem české trestní politiky. Především se očekává, že by mohla být přijata vládní novela trestního zákoníku a trestního řádu směřující ke snížení počtu vězněných osob.¹ Česká republika dlouhodobě patří ke státům Evropské unie s vysokou mírou uvěznění. Přeplněnost věznic však není jediným problémem tuzemského vězeňského systému. Z těch nejznámějších uvedme alespoň špatné životní podmínky, selhávající zdravotní péči, vysokou míru návratnosti propuštěných do vězení nebo příliš represivně orientované pojetí vězení (Mertl, 2024a, 2023, 2020; Krutina et al., 2023; Veřejný ochránce práv, 2022; NSZ, 2019). Bude zajímavé sledovat, jak se tyto a další významné problémy propíší do nových koncepcí vězeňství a rozvoje probace a mediace. Těm aktuálním (Ministerstvo spravedlnosti, 2017, 2016) totiž právě letos končí platnost.

Předkládané dvojčíslu nabízí mnoho zajímavých podnětů pro přemýšlení o reformě trestní politiky a zároveň splácí jeden významný dluh. Kriminologická literatura o českém vězeňství dosud nevládní neziskové organizace a obecně občanské iniciativy, které se zaměřují na hájení práv a přímou podporu odsouzených a jejich blízkých, spíše opomíjela. Přitom jejich angažovanost je v této oblasti dlouhodobě zřejmá a důležitá, jak to naznačují výzkumné výsledky (Mertl, 2024b) i koncepční materiály (Úřad vlády ČR, 2022, 2021; Ministerstvo spravedlnosti, 2016). Konkrétně se

---

¹ Pro znění novely viz <https://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?T=861&O=9>.

jedná o činnosti jako prosazování práv odsouzených na politické úrovni, monitorování situace ve věznicích, sociální práci ve vězení i po propuštění aj.

V redakci nás potěšilo, s jak velkým zájmem se téma českého vězeňství a třetího sektoru setkalo. Ke zveřejnění jsme připravili 16 textů, konkrétně dvě studie, sedm nerecenzovaných článků, dva rozhovory, jednu zprávu z veřejné debaty a čtyři knižní recenze. Celkově texty uchopují téma z různých stran. Autoři a autorky jsou jak akademici, tak lidé z praxe, přičemž někteří zastávají obě tyto role. Ve svých textech se soustředují jak na konkrétní projekty a opatření, tak na širší teoretická východiska či myšlenkové proudy, někdy propagují konkrétní opatření, jindy volají po radikální změně v přístupu k vězeňské systému. Zastoupeny jsou pohledy a názory lidí působících nejen v Česku, ale i v zahraničí.

Dvojčíslo otevírá studie „Kodex odsouzeného v současném českém vězení“. Jan Drahoňovský a Zdeněk Chudoba se v ní zabývají aktuální podobou preskriptivního rolového chování odsouzených. Výsledky svého výzkumu využívajícího zejména hloubkové rozhovory s vězněnými muži prezentují formou schématu adaptace na normy a zvyklosti vězeňského prostředí, která zahrnuje tři po sobě jdoucí fáze. První nazývají autoři jako operativní úroveň a popisují zde normy, které si odsouzení ustanovují v kontextu ložnice a oddílu. Druhá, taktická úroveň je záležitostí obecných norem jednání jak mezi odsouzenými, tak vůči zaměstnancům. Poslední je strategická úroveň, jež odkazuje k dlouhodobým cílům, které si odsouzení sami ukládají a pokouší se jimi v průběhu výkonu trestu řídit. Kodex odsouzeného tudíž autoři pojímají jako „vývojový úkol v rámci adaptace na vězeňské podmínky, který je nutno rozřešit“ s přihlédnutím ke vztahům, které vůči druhým a vůči sobě zaujímají.

Studie „„To byla ta nejlepší věc, co mě mohla v životě potkat“: pozitivní stránky vězení očima osob se zkušeností s trestem odnětí svobody“ Jana Tomáška se věnuje tématu, jež se ve světle kriminologických poznatků o negativním vlivu vězení na dotčené jedince může jevit poněkud nepatříčně. Faktem ale je, že ve vyprávění lidí majících s uvězněním bezprostřední zkušenost se tyto pozitivní aspekty vězení nezřídka objevují. Platí to také pro výzkum, na němž se autor podílel a v jehož rámci

byly opakovaně vedeny rozhovory s 50 lidmi, kteří byli podmíněně propuštěni za současného uložení probačního dohledu. Konkrétně byl pozitivně líčen odstrašující efekt trestu, dostatek času k přehodnocení osobních priorit, možnost zvýšení vlastní psychické odolnosti díky kontaktům se spoluvězni a možný účinek odborného zacházení a vězeňských programů. Tomášek ponechává jejich význam otevřený. Uznává sice, že u některých jedinců mohlo vězení sehrát roli obratu od kriminální kariéry k jejímu ukončení (desistenci), stejně tak ale může jít o aspekt, který pouze podpořil předchozí rozhodnutí, nemluvě o možnosti, že byl tento aspekt pouze vsazen do desistenčního narativu vzniklého ve specifické situaci výzkumného rozhovoru. V každém případě autor varuje před chápáním závěrů své studie na způsob potvrzení představy o účinnosti vězení. Desistence je podle něj primárně výsledkem osobního rozhodnutí a vhodných strukturálních podmínek.

Následuje nerecenzovaná část, kterou svou předmluvou opatřila bývalá veřejná ochránkyně práv Anna Šabatová. Velmi si vážíme, že se do čísla rozhodla přispět osobnost, která je s českým vězeňstvím a úsilím o jeho modernizaci tak spjata jako málokdo jiný. Významnou roli v tom sehrála její vlastní žitá zkušenost s uvězněním. Nejen její působení na úřadu veřejného ochránce práv, ale také v dalších oblastech, včetně neziskového sektoru, by bez ní jistě vypadalo jinak. Šabatová také na téma českého vězeňství publikovala několik textů. Pokud bychom v Česku mohli někoho zařadit do tzv. kriminologie odsouzených (Dirga, 2017), tedy kriminologie, kterou pěstují lidé s žitou zkušeností, byla by to právě Šabatová. Její autobiograficky laděný text se čte jako případová studie jednoho životního příběhu, který mimo jiné názorně ilustruje, jak se státní a neziskový sektor mohou vzájemně pracovat na reformě vězeňství.

Tereza Dleščíková v článku „Neziskové organizace ve věznicích: dialogem Vězeňské služby s občanským sektorem k resocializaci odsouzených“ analyzuje právní postavení a faktické působení nevládních neziskových organizací v českém vězeňství a identifikuje problematické aspekty současného stavu. Nedostatky spatřuje zejména v nedostatečném legislativním a systémovém ukotvení jejich práce ve

věznicích. K nápravě navrhuje novelizovat zákon o výkonu trestu odnětí svobody a přijmout šest opatření praktické povahy, jako je: jasné rozdělení kompetencí v rámci personálu s ohledem na spolupráci s neziskovými organizacemi; doplnění poradní komise ředitele věznice o zástupce neziskového sektoru; vytvoření strategie penitenciární a postpenitenciární péče a její realizace v praxi; udělování zástupcům a zástupkyním neziskových organizací, s nimiž věznice spolupracuje, statusu tzv. poučené osoby; zřízení pozice koordinátora/koordinátorky ve věznicích, kteří by měli na starosti administrativu a logistiku spojenou se spoluprací s neziskovými organizacemi; a zavedení minimálního standardu přípravy na propuštění a kontinuální podpory po propuštění.

Barbora Kiliesová v textu „O vzniku, činnosti a vizi Asociace organizací v oblasti vězeňství“ seznamuje čtenáře a čtenářky s okolnostmi vzniku a činnosti Asociace organizací v oblasti vězeňství. Asociace vznikla v roce 2019 za účelem prosazování systémových změn ve vězeňství a trestní justici a podporování sdílení znalostí a dobrých praxí mezi členskými organizacemi. Po přiblížení pohledu Asociace na dva klíčové problémy trestní politiky – vysokou míru uvěznění a recidivy – je v článku představen projekt Zlepšení přístupu k postpenitenciární péči, jenž chce právě tyto problémy zmírnit. V roce 2025 projekt vstupuje do své realizační fáze, ve které bude ve spolupráci s partnery z veřejného sektoru dovyvinuta tzv. kontaktní platforma, poskytující lidem ve výkonu trestu informace potřebné k získání odborné pomoci během vězení i po něm. Text uzavírá popis systémových změn, které se Asociaci zatím podařilo prosadit, a nastínění vize pro budoucí činnost. Tu mimochodem rozvíjí *Dlouhodobá strategie Asociace organizací v oblasti vězeňství na období 2025–2030* (AOOV, 2024), zveřejněná po přijetí článku k publikaci.

Následuje článek napsaný Leou Vaňkátovou, Terezou Řehákovou a Petrou Masopust Šachovou „Rozvoj restorativní spravedlnosti v českých věznicích: zpráva o činnosti Institutu pro restorativní justici“. Autorky v něm informují o vybraných činnostech Institutu se zaměřením na mezinárodní i národní projekty vztahující se k českému vězeňství, jimiž jsou Restorative Justice: Strategies for Change, v prvotní

fázi zaštitěný Českou kriminologickou společností, JUSTIN Erasmus+ a restorativní program ReSet. Z projektů vzešly zajímavé nástroje využitelné pro reformu vězeňského systému podle principů restorativní justice včetně *Strategie pro restorativní justici pro Českou republiku* (IRJ, 2021), výzkumná zpráva „Restorativní justice v českém vězeňství – zkušenosti a názory pracovníků Vězeňské služby ČR“ (Tomášek et al., 2021), *Příručka pro českou restorativní praxi* obsahující mimo jiné tzv. minimální restorativní balíček pro českou věznici (Masopust Šachová et al., 2024), školení pro facilitátory restorativních setkání z řad neziskových organizací či společný program Institutu a Vězeňské služby na zavedení restorativního dialogu obětí a pachatelů v českých věznicích.

Článek „Umění za mřížemi: jak Institut nesvobody mění pohled na vězeňství“ Adama Martince popisuje činnost uměleckého kolektivu Institut nesvobody, jenž vznikl z přesvědčení, že „umění může být cestou k přehodnocení toho, co vězeňství znamená – nejen pro odsouzené, ale i pro celou společnost a její pohled zvenčí“. Jedná se o cenný text v několika ohledech. Jednak upozorňuje na pozitivní význam zapojení odsouzených do umělecké činnosti, což podporuje i určitou empirickou evidencí. Jednak stručně nastiňuje některé umělecké projekty dříve realizované v zahraničních i domácích věznicích. Podstatnou část textu tvoří reflexe vlastního projektu – nacvičení divadelního představení *Čekání na Karkulku s muži z bělušické věznice* pod vedením režisérů Zuzany Šklíbové a Fedira Kise, které uvedlo pražské Divadlo X10 v říjnu 2023. Divadlo však není jediný způsob umělecké intervence, jímž se Institut nesvobody zaobírá. Jak čteme na jejich webu (Institut nesvobody, 2024), do budoucna plánují realizaci různých uměleckých aktivizačních programů a podcastu s lidmi, jichž se vězení bezprostředně dotýká.

Gabriela Hendlová přenáší pozornost na postpenitenciární péči, respektive na možnosti uspokojení potřeby kvalitního bydlení, která je u bývalých vězňů a vězeňkyň často nenaplněna v důsledku jeho strukturální nedostupnosti a diskriminace lidí s trestní minulostí. V článku „Bydlení především – prevence bezdomovectví u osob opouštějících výkon trestu odnětí svobody“ konkrétně sdílí zkušenosti organizace

RUBIKON Centrum s uplatňováním principů Bydlení především (*Housing First*). Nejprve jsou popsány překážky, jimž lidé po propuštění nezřídka čelí, včetně určení jejich rozsahu a specifické podoby se zaměřením na otázku bydlení. Poté jsou představena východiska organizace týkající se důležitosti poskytování kvalitního bydlení. Autorka uvádí, že „je to právě důstojné bydlení, které společně s fungující vztahovou sítí a pracovním uplatněním funguje jako zásadní faktor desistence“. V souladu s tím se vymezuje vůči alternativnímu modelu prostupného bydlení, neboť jej považuje za v mnoha ohledech pro jejich cílovou skupinu nevhodný. Nato jsou představeny konkrétní podmínky, které po svých klientech a klientkách vyžadují, a načrtnuta povaha spolupráce s majiteli a majitelkami bytů. Článek vrcholí příběhem paní Petry, který ilustruje, jak bydlení podporuje úspěšný návrat na svobodu.

Jana Smiggels Kavková a Marek Demner, také z RUBIKON Centra, ve svém příspěvku „Na našem hlase záleží: využívání žité zkušenosti z výkonu trestu v trestní justici a vězeňství“ podtrhává důležitost zapojování lidí se zkušeností s výkonem trestu odnětí svobody do utváření trestní politiky. První část představuje využívání žité zkušenosti na individuální, systémové a společenské úrovni, včetně inspirativní zahraniční praxe. Individuální úroveň pojednává o přímé práci lidí s žitou zkušeností s klienty a klientkami a jejich zapojení do designu služeb a materiálů pro ně. Systémová úroveň se týká práce na strategických dokumentech a obecně na formulování veřejných politik formou účasti na pracovních skupinách a v poradních orgánech. Společenská úroveň zastupuje především aktivity ve prospěch destigmatizace lidí s trestní minulostí. Zahraniční praxe je představena skrze norskou organizaci Wayback a síť Criminal Justice Alliance a Incarceration Nations Network. Následně je pozornost obrácena k historii využívání žité zkušenosti v RUBIKON Centru, od romského mentoringu a peer mentoringu přes tréninková místa a zaměstnávání lidí s žitou zkušeností přímo v organizaci až po jejich zapojování do systémových změn v rámci projektu „Na našem hlase záleží“. Do tohoto projektu, realizovaného v partnerství právě s organizací Wayback a Asociací organizací v oblasti vězeňství, se zapojilo 13 osob, které byly vyškoleny k využívání své

zkušenosti v advokační a osvětové práci. Součástí článku je zhodnocení projektu co do jeho úspěchů a výzev, které se během realizace objevily.

Smiggels Kavková a Demner končí připomenutím vystoupení amerického kriminologa Shadda Maruny na XI. Kriminologických dnech v Plzni v roce 2024, během kterého se rovněž vyslovil na podporu zapojování lidí s trestní minulostí do trestněprávní reformy. Rozhovorová část dvojčísla začíná právě rozhovorem, jenž s ním vedli Martina Novopacká, Petr Kupka a Václav Walach. Mluvili spolu o specifikách irské kriminologie, protože právě v Irsku Maruna nějaký čas působil, a o jeho zkušenostech s předsedáním Americké kriminologické společnosti. Stejně tak probrali jeho kriminologickou kariéru, od významu, jaký pro ni má klasická kniha *The Jack-Roller* (Shaw, 1930), přes to, jak chápe pro své dílo klíčové koncepty, jako je desistence či reintegrační zahanbení, až po roli vězení a vězeňského personálu v ukončování kriminálních kariér a již zmíněný přínos lidí s žitou zkušeností s pobytem ve vězení.

Na to navazuje rozhovor Václava Walacha s německými kriminology Johannesem Feestem a Sebastianem Scheererem nazvaný „Vězení je překonaná instituce a měla by být zrušena“. Jedná se o vůbec nejstarší příspěvek do tohoto dvojčísla, který vznikl na základě dřívější spolupráce s Feestem na vzpomínkovém textu pro číslo věnované odkazu kritické kriminologie Gerlindy Šmausové (viz Pali & Feest, 2023).² V rozhovoru se vracíme k historii kritické kriminologie v Německu, jejíž důležitou součástí byla také Šmausová, a zdejší odnože trestního abolicionismu. Feest a Scheerer jsou dodnes čelnými představiteli tohoto kriminologického proudu, který si za svůj cíl vytkl postupné odstranění vězení jakožto trestu uloženého za spáchání kriminálního skutku. V rozhovoru vysvětlují, jak k tomuto přesvědčení dospěli, co z jejich pohledu naplnění tohoto cíle obnáší a na jakých východiscích staví. Reagují také na námitky, které vůči myšlence zrušení vězení často zaznívají. Společně s rozhovorem vydáváme český překlad *Manifestu za zrušení věznic a jiných typů vězení*

---

² Podrobněji je kritická kriminologie představena v úvodním textu k danému zvláštnímu číslu (Walach, 2022).

(z německého pohledu), který připravili Feest a Scheerer ve spolupráci se svými německými kolegy a kolegyněmi.

Následuje Walachova zpráva z debaty „Kultura ve vězení: Může kultura propojit světy vně a uvnitř vězeňských zdí?“, jež se uskutečnila 6. listopadu 2024 v prostorách Západočeské univerzity v Plzni. Debatu moderoval Lukáš Dirga z místní katedry sociologie a sociální práce a zúčastnili se jí Tereza Dlešítková z organizace Snížit kulturu práh, Lenka Tyrpeklová a Zuzana Šklíbová z Institutu nesvobody, Michal Charvát z Věznice Nové Sedlo – Drahonice a umělkyně Veronika, toho času ve výkonu trestu v uvedené věznici. Dlešítková v debatě představila činnost své organizace Snížit kulturu práh, která ve spolupráci s věznicemi a kulturními institucemi nabízí doprovod odsouzeným na různé umělecké akce. Tyrpeklová a Šklíbová podrobně seznámili účastníky se svou činností, včetně již zmíněné realizace divadelního představení Čekání na Karkulku. Charvát popsal šíři kulturních aktivit, které byly za dobu jeho působení v drahonické věznici vykonány, a celé to uzavřelo Veroničino hudební vystoupení.

Recenzní sekce zahrnuje dva Walachovy recenzní eseje a dvě recenze Jana Tomáška a Jardy Michl. První recenzní esej se zabývá v roce 2024 vydanou knihou *Kouzlo desistence: jak se napravují pachatelé v Čechách* Jana Tomáška, která představuje tzv. desistenční paradigma na základě důkladné práce s původní literaturou a poznatky z vlastního empirického výzkumu. Autor eseje hodnotí knihu jako velmi zdařilou, uvítal by pouze kritičtější přístup k limitům výzkumu kriminálních kariér, zejména pokud jde o jeho zaměření na pouliční zločiny příslušníků nižších vrstev. Zatímco rozhovor s Feestem a Scheererem dává nahlédnout do evropského abolicionistického myšlení, druhý recenzní esej se soustřeďuje na to americké. Autor eseje je toho názoru, že editovaná monografie Colina Kaepernicka *Abolition for the People: The Movement for a Future Without Policing & Prisons* zprostředkovává ucelený pohled do současné podoby amerického abolicionistického hnutí. A přestože se může zdát české situaci příliš vzdálené, závěrečná část eseje patří úvaze nad možnostmi využití amerického abolicionistické teorie v české kriminologii.

Recenze knihy *Anti-Oppressive Social Work Practice and the Carceral State* amerických teoretiček sociální práce Patricie O'Brien a Judith S. Willison z pera autor*ky Michl vhodně doplňuje recenzní esej o Kaepernickově knize. Ukazuje totiž, jak může vypadat sociální práce inspirovaná abolicionistickým myšlením, respektive principy transformativní justice. Tomášková recenze knihy *Vězeň na útěku* Lukáše Dirgy a Tomáše Kubína staví na tezi, že autoři „chtějí především ukázat, že realita útěků z vězeňských zařízení je výrazně odlišná, než jak si ji většina veřejnosti představuje“. Přes atraktivitu tématu a vylíčení známých útěků svou publikací využívají k diskusi o klíčových otázkách o pojetí trestání pachatelů a účelu trestu odnětí svobody.

V neposlední řadě dvojčíslo obsahuje rozhovor o zelené kriminologii s Nigelem Southem a Annou Di Ronco, pozvanými zahraničními hosty XI. Kriminologických dní, a trojici textů, které vznikly v reakci na masovou střelbu v hlavní budově Filozofické fakulty Univerzity Karlovy 21. prosince 2023. Jedná se o dva rozhovory s výzkumníky masových střelb ve Spojených státech a Střední Evropě Ericem Madfisem a Alexeim Anisinem a jednu esej vyjadřující se k možnostem prevence masových střelb v českých školských zařízeních. Všechny články byly dříve publikovány v režimu online first.

Literatura

- AOOV (Asociace organizací v oblasti vězeňství). (2024). *Dlouhodobá strategie Asociace organizací v oblasti vězeňství na období 2025–2030*. Praha: Asociace organizací v oblasti vězeňství. Dostupná na: <https://aooov.cz/wp-content/uploads/2025/02/Dlouhodobostategie-AOOV.docx.pdf>.
- Dirga, L. (2017). Convict criminology: nový směr vězeňského výzkumu?. *Česká kriminologie*, 2(1), 1–10.
- Institut nesvobody. (2024). I(n): Institut nesvob( )dy. *Institutnesvobody.cz*. Dostupné na: <https://institutnesvobody.cz/>.

- IRJ (Institut restorativní justice). (2021). *Česko restorativně. Strategie restorativní justice pro Českou republiku*. Praha: Institut pro restorativní justici. Dostupné na: <https://restorativni-justice.cz/wp-content/uploads/2021/03/PROHLEDNOUT-STRATEGII-RJ-PRO-CR.pdf>.
- Krutina, M., Matula, F., Růžičková, A., Kovandová, Z., Pleskačová, V., Černý, J., Němečková, Á., Vymětal, M., & Vlk, V. (2023). *Monitoring vězeňství v České republice (říjen 2022 – leden 2023)*. Praha: Český helsinský výbor.
- Masopust Šachová, P., Řeháková, T., & Vaňkátová, L. (2024). *Příručka pro českou restorativní praxi*. Praha: Institut pro restorativní justici. Dostupné na: <https://restorativni-justice.cz/wp-content/uploads/2024/03/Prirucka-pro-ceskou-restorativni-praxi.pdf>.
- Mertl, J. (2020). „Musíte makat a poslouchat, no“: Vězení, potlačování autonomie a responsabilizace u vězňených a propuštěných osob v ČR. *Sociologický časopis / Czech Sociological Review*, 56(4), 523–553.
- Mertl, J. (2023). Rehabilitation vs. retribution/repression: An introduction to systemic contradictions in the Czech penitentiary system. In: L. Czarnecki (Ed.), *Human Rights Protection and Ius Puniendi: Perspectives from Central East Europe and Latin American Countries* (pp. 47–63). Cham: Springer.
- Mertl, J. (2024a). What seems to be the problem? Ex-prisoners' reentry/resettlement in the Czech Republic. *Crime & Delinquency*, 70(8), 1993–2016.
- Mertl, J. (2024b). *Závěrečná výzkumná a evaluační zpráva k projektu „Systémové zajištění péče pro vězňené uživatele drog a její následná kontinuita po propuštění“*. Praha: Asociace poskytovatelů adiktologických služeb.
- Ministerstvo spravedlnosti. (2016). *Koncepce vězeňství do roku 2025*. Praha: Ministerstvo spravedlnosti ČR. Dostupné na: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/ostatni/koncepce-vezenstvi.pdf>.
- Ministerstvo spravedlnosti. (2017). *Koncepce rozvoje probace a mediace do roku 2025*. Praha: Ministerstvo spravedlnosti ČR. Dostupné na:

https://www.dataplan.info/img_upload/7bdb1584e3b8a53d337518d988763f8d/2017_koncepce_pm_do_roku_2025.pdf.

NSZ (Nejvyšší státní zastupitelství). (2019). *Zvláštní zpráva „Věznice“*. Brno: Nejvyšší státní zastupitelství. Dostupné na: https://verejnazaloba.cz/wp-content/uploads/2020/01/zvl_zprava_veznice25_09_2019.pdf.

Pali, B., & Feest, J. (2022). On our encounter with Gerlinda Smaus and the book that followed. *Česká kriminologie*, 7(2), 1-4.

Shaw, C. (1930). *The Jack-Roller. A Delinquent Boy's Own Story*. Chicago: University of Chicago Press.

Tomášek, J., Masopust Šachová, P., Řeháková, T., Tesarčíková, A., & Jiříčka, V. (2021). *Restorativní justice v českém vězeňství – zkušenosti a názory pracovníků Vězeňské služby ČR. Výzkumná zpráva – výsledky z dotazníkového šetření*. Praha: Institut pro restorativní justici. Dostupné na: <https://restorativni-justice.cz/wp-content/uploads/2021/06/RJ-v-CESKEM-VEZENSTVI-dotaznikove-setreni.pdf>.

Úřad vlády ČR (2021). Teze trestní politiky. *Vlada.cz*. Dostupné na: https://icv.vlada.cz/assets/ppov/rlp/vybory/Pro_trestni_politiku/Teze_trestni-politiky_1.pdf.

Úřad vlády ČR (2022). Návrhy kroků ke zlepšení práce s pachateli. *Vlada.gov.cz*, Dostupné na: https://vlada.gov.cz/assets/ppov/rlp/vybory/Pro_trestni_politiku/Navrhy-kroku-ke-zlepseni-prace-s-pachateli_Pracovni-skupina-k-trestni-politice-RVLP.pdf.

Veřejný ochránce práv. (2022). *Vazební věznice. Zpráva z návštěv zařízení 2022*. Brno: Veřejný ochránce práv. Dostupné na: <https://www.ochrance.cz/uploads-import/ESO/Brozura%20vazebni%20veznice%2010-22%20online.pdf>.

Walach, V. (2022). Kriminologie pro velmi těžké časy: Ke kritické kriminologii Gerlindy Šmausové. *Česká kriminologie*, 7(2), 1-18.